

Toekomst voor kleinschaligheid

Aanwezigheid kleine bedrijven van levensbelang voor oude stadsdelen

Kleinschalige bedrijven in de binnenstad. Onmisbaar als het gaat om levendigheid en werkgelegenheid.
Foto: Thijs Pennink

Bij de stadsvernieuwing in de oude wijken is de aandacht vaak primair gericht op verbetering van de woonfunctie.

Het gezicht van die stadsdelen wordt echter ook voor een belangrijk deel bepaald door de bedrijvigheid die daar is gevestigd. Deze bedrijvigheid is meestal kleinschalig van aard en vervult een belangrijke functie in de binnenstad.

Ze zorgt voor arbeidsplaatsen, maar ook voor levendigheid in de buurt. Het verloop blijkt echter zeer groot te zijn en het ziet er naar uit dat de kleinschalige bedrijven meer en meer uit de oude stad verdwijnen. Om de terugloop tegen te gaan zijn stimulerende maatregelen nodig.

REDACTIE AGORA

Het onderzoek vond plaats in de oude stadsdelen van Almelo en Deventer in de periode 1977-1983. In Deventer bevonden zich op de einddatum 988 kleinschalige bedrijfsvestigingen, in Almelo waren dit er 747. Hierbij werden de bedrijven die zich exclusief richten op detailhandel buiten beschouwing gelaten.

Onmisbaar

Kleinschalige bedrijvigheid is voor een groot deel gevestigd in de oude stadsdelen. Hier zijn veel bedrijven met weinig arbeidsplaatsen en een gering vloeroppervlak te vinden. Tweederde van de kleine bedrijven is gevestigd in gebieden gebouwd vóór 1940. Het belang van kleinschalige bedrijvigheid wordt nogal eens onderschat. In de officiële CBS-statistieken zijn weinig gegevens over bedrijven met minder dan 10 werknemers te vinden. Toch komt 40% van de werkgelegenheid en 35% van het nationaal inkomen voor rekening van het Midden- en Kleinbedrijf. Meer dan 80% van de bij de Kamers van

Koophandel geregistreerde bedrijven bestaat uit ondernemingen met minder dan 9 werkzame personen.

In sommige stadsdelen is kleinschalige bedrijvigheid de enige vorm van werkgelegenheid en zorgt ze voor verlevendiging van de buurt. Voor oude stadsdelen is de kleinschalige bedrijvigheid vaak onmisbaar.

Andersom zijn de oude wijken ook onmisbaar voor de kleinschalige bedrijvigheid. Nabijheid van leveranciers, afzetmarkt en stadscentrum, relaties met andere bedrijven en goedkope en passende bedrijfsruimte zijn hiervan de oorzaak. Samenvattend wordt wel gesproken van de binnenstadsgebondenheid van kleine bedrijven.

Oude wijken en kleinschalige bedrijvigheid zijn derhalve onlosmakelijk met elkaar verbonden. Dat wil echter allerm minst zeggen dat er sprake is van een statische situatie. De ruimtelijke dynamiek van de kleinschalige bedrijven is groot. In de oude wijken vinden veel oprichtingen, opheffingen en verplaatsingen van kleine bedrijven plaats. In de oude stadsdelen van Deventer en Almelo zijn in de onderzoeksperiode vrij veel veranderingen

geweest: per jaar hebben bijna 5% oprichtingen plaatsgevonden, 4% verplaatsingen en ruim 4% opheffingen.

Verlies

Ondanks een groter aantal oprichtingen dan opheffingen, neemt de kleinschalige bedrijvigheid in de oude wijken af. De verplaatsingen vinden namelijk meer uit dan naar deze stadsdelen plaats. Zoals ook bekend uit andere onderzoeken, vertrekken veel bedrijven als gevolg van ruimtegebrek, slechte bereikbaarheid en te weinig parkeergelegenheid.

Duidelijk is in elk geval dat zodra kleinschalige bedrijven groeien hun gebondenheid aan de oude stadsdelen afneemt en, sterker nog, de pushfactoren van de oude stadsdelen voor deze bedrijven gaan overheersen. Vooral industrie en groothandel verdwijnen dan uit de oude stad.

Ruimtegebrek is een euvel dat moeilijk in de oude stad zelf te verhelpen is. Het is daarom vrijwel onvermijdelijk dat groeiende bedrijven hun toevlucht zoeken tot andere stadsdelen. En daarom zijn deze stadsdelen natuurlijk ook niet erg in trek bij reeds bestaande bedrijven die elders in de stad gevestigd zijn.

Naast verplaatsingen uit de oude stadsdelen zijn er ook veel opheffingen van kleine bedrijven. Werkgelegenheid en levendigheid moet in deze wijken dan ook vooral komen van een constante stroom van nieuwe, startende ondernemingen.

In Almelo en Deventer vonden in de onderzoeksperiode 189 respectievelijk 342 oprichtingen plaats. Dit was echter niet genoeg om het verlies door opheffing en verplaatsing te compenseren.

De bedrijfstakken waarin de oprichtingen vooral plaatsvinden zijn de groothandel, zakelijke dienstverlening en persoonlijke dienstverlening, maar ook in de sectoren industrie, bouw en horeca vinden veel oprichtingen plaats.

Knelpunten

Vrij veel nieuwe ondernemingen redden het op den duur niet. *)

Daar zijn geen algemeen geldende externe oorzaken voor aan te wijzen. Wel zijn enkele ondernemers ontevreden over het verkeersbeleid of het stadsvernieuwingbeleid dat de gemeenten voeren. De grootste knelpunten voor startende ondernemingen zijn echter interne problemen, met name op het gebied van de financiering.

Opvallend is ook de huisvestings situatie van de kleine startende bedrijven. Deze lijkt niet erg rooskleurig, want voor het overgrote deel vindt de bedrijfsvoering plaats in een deel van een woonpand of een woon-bedrijfspand (zie tabel).

De toekomstverwachtingen van de nieuwe ondernemers zijn in het algemeen gunstig. De meeste starters hebben de laatste jaren in hun bedrijf geïnvesteerd, voornamelijk in aan- en verbouw van de bedrijfsruimte. Geen

Tabel: Overzicht van de huisvestingssituatie van startende ondernemingen in Deventer en Almelo

Pand	Deventer	Almelo
Bedrijfspand	9%	36%
Woon-bedrijfspand	50%	25%
Woonpand	41%	49%

enkele ondernemer heeft plannen het bedrijf op te heffen.

Ondanks de ogenschijnlijk gebrekkige huisvestingssituatie staan niet alle ondernemers onverdeeld positief tegenover een bedrijfsverzamelgebouw als huisvestingsmogelijkheid. Men hecht erg aan woonruimte bij het bedrijf, de vrijheid en de identiteit en het specifieke karakter van de eigen onderneming.

Individueel

Voor het behoud van levendigheid en werkgelegenheid in de oude stadsdelen is de kleinschalige bedrijvigheid onontbeerlijk. Door de grote dynamiek van de bedrijven, veel verplaatsingen uit de oude stadsdelen en veel opheffingen, is een constante stroom startende ondernemingen noodzakelijk. In de praktijk is deze stroom niet genoeg om het verlies aan kleinschalige bedrijvigheid in de oude stadsdelen te compenseren.

Stimulerende maatregelen voor het starten van een kleinschalig bedrijf in de oude stadsdelen zijn dan ook nodig. Algemene maatregelen op het gebied van financiering en huisvesting, b.v. bedrijfsverzamelgebouwen zijn niet voldoende. De individuele doeleinden van de ondernemer, de gehechtheid aan woonruimte bij het bedrijf, en de identiteit van de bedrijven, vragen om een meer individueel gerichte benadering van kleinschalige ondernemingen.

*) Zie ook het artikel van Kroesen en Coenen, elders in dit nummer.

auteur: F. A. M. Blommensteyn
 titel: Kleinschalige bedrijvigheid in oude stadsdelen.
 Een verkenning van ruimtelijke ontwikkelingen in Deventer en Almelo
 verkrijgbaar: Bibliotheek Geografisch en Planologisch Instituut Nijmegen (te leen)

Om het verlies aan bedrijvigheid door opheffing en verplaatsing te compenseren, is een constante stroom van nieuwe, startende ondernemingen nodig.
 Foto: Hans Dronkers.

Nederland in de uitverkoop

◀ 5

Europa waarin Nederland en in het bijzonder de betreffende regio op een zodanige manier getekend zijn, dat zij in het midden van de wereld lijken te liggen.

Sommige folders zijn voorzien van wervende teksten als: 'Oss trekt' (een woordgrapje wat in een vreemde taal helaas niet opgaat). 'Charles the Great also came to live in Gelderland', 'Peter Stuyvesant kwam uit Weststellerswerf, doe nu eens wat terug', etcetera.

Gelukkig worden deze folders door de acquirerende instanties zelf ook niet al te serieus genomen. Ze worden meer gezien als stroommateriaal, een papier waar naam, adres en telefoonnummer opstaan, verluchtigd met wat foto's.

Sinterklaas

Uiteindelijk is er dan een bedrijf dat belangstelling toont voor vestiging in Nederland of zelfs in een bepaalde regio. De regio's laten zich er dan alles aan gelegen liggen om het zo'n bedrijf naar de zin te maken. Men houdt er dan een soort Sinterklaasmentaliteit op na. Er worden marktonderzoeken gedaan, er wordt gezocht naar mogelijke partners, distributiemogelijkheden, vestigingsprocedures worden als het kan versnelt en men is vaak ook niet te beroerd om een leuke woning voor de directeur te zoeken. Wat misschien meer

zoden aan de dijk zet, is het feit dat ROM's de mogelijkheid hebben om in een bedrijf te participeren. Vooral voor kleinere of pas beginnende bedrijven kan dit interessant zijn.

.... stroommateriaal 'Oss trekt': een woordgrapje wat in een vreemde taal helaas niet opgaat. Voor het eventueel geïnteresseerde Franse bedrijf daarom tekst en uitleg.

Uitgave: Stichting Oss Promotie

Oss trekt - Oss a... tire!

En hollandais, on prononce Oss (nom de la ville) et os (nom de l'animal boeuf) de la même façon. Le mot 'trekt' signifie aussi bien 'être attirante' (pour la ville) que 'force de traction' (pour l'animal).

Serviceverlening is erg belangrijk. De meeste provincies en gemeenten hebben dan ook een speciale afdeling in het leven geroepen om de daadwerkelijke acquisitie en alles wat daarna komt zo soepel mogelijk te laten verlopen.

Tenslotte blijft het voorwaardenscheppend beleid belangrijk. Er moeten bedrijfsterreinen en gebouwen beschikbaar zijn, goede voorzieningen en verbindingen en een snelle en efficiënte afhandeling van procedures. Dit behoort meer tot de taak van provincies en gemeenten dan het doen van marktonderzoeken.

Resultaten

Ondanks alle noeste arbeid op het gebied van acquisitie, zijn de resultaten mager. Behalve dat er überhaupt niet zoveel bedrijven naar Nederland (of de rest van Europa) komen, zijn er ook veel bedrijven die via andere contacten binnenkomen. Makelaars, banken en handelsrelaties spelen dan een rol. Het aandeel van een echte acquirerende instantie is gering.

Al met al kunnen we zeggen dat de overheid weinig invloed heeft op de komst van buitenlandse ondernemingen naar Nederland. Bovendien zijn de regio's die dergelijke bedrijven het hardst nodig hebben, niet erg in trek. De werkgelegenheid is bij acquisitie dan ook nauwelijks gebaat.

*) Centrum Industriebesteding Groningen

Auteurs: Helène van der Poel
 Marjolijn van Valkenhoef
 Titel: Nederland in de (uit)verkoop
 Verkrijgbaar: Vakgroep Toegepaste Geografie en Ruimtelijke Planning, Rijksuniversiteit Utrecht